

ЗА СЪВРЕМЕНОТО ЧЕШКО ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

ДОБРОМИР ГРИГОРОВ

Твърде ограниченят брой страници в настоящия брой на списанието до голяма степен предопредели подбора на текстовете. Съставянето можеше да се определи или от стремежа към включването на теоретични конструкции в съчетанието им с интерпретации на отделни художествени произведения, или от съзнателното търсене на водещите проблеми в изследванията от ново и най-ново време.

Отказът от първата възможност бе продиктуван до голяма степен от отсъствието на повечето от средишните теоретични постановки на "пражкото" междувоенно литературознание на български език. Голяма част от основните понятия в терминологичния апарат на Пражката школа, респективно студиите и статиите, в които те са разработени, все още не са познати на широк читателски кръг и на част от литераторите — небохемисти, у нас. Този аргумент не се конфронтира с крайния резултат от съставителската работа по издаването преди около две години на том със студии и статии от Ян Мукаржовски (1993, С., изд. "Наука и изкуство"). Вероятно представата за Мукаржовски на страниците на това издание се формира от стремежа на издателите да се впише и този автор в познатата поредица "Естетика и изкуствознание". Или може да се приеме като още една "странност" на книжния пазар у нас, наложила например превода на "приложно-семиотичните" романи на У. Еко преди издаването на част от научните му изследвания. Остава ни надеждата, че "периферните" у Мукаржовски културологични прочити и анализи на творби от изобразителното и театралното изкуство ще предшестват запознаването с неговите литературоведски наблюдения и ще бъдат основа за надмогването на поредното модно увлечение на нашия пазар.

Водещите проблеми в чешкото литературознание през последните години се побират в тясната "жанрова" рамка на едно представяне. Обзорът не би могъл да се побере и в обема на сборник с преводни статии. Тази рамка не дава възможност да се очертае влиянието на предходни идеи и концепции върху най-новите специализирани текстове.

Междувоезната традиция в Чехословакия е продължена и след 1945 г. (главно в работите на Феликс Водичка и учениците му), но днес на преден план в равносметката на чешките литературоведи излиза не толкова времето след януари 1948 г., колкото станалото след 1968 година. Периодът на т.нар. нормализация се възприема като почти безрезултатен; като време на "обременената възможност за съсредоточаване", което не е създало почти никакви приносни разработки върху проблеми, по които вече е работено. Непосредствено след 1989 г. тази теза бе застъпвана дори от преките последователи и ученици на Мукаржовски — Мирослав Червенка и Милан Янкович, чиято дейност дълго остава етичен и професионален коректив за много техни колеги. Не е необяснима обаче издателската практика в Чехия, която, в противоречие с това виждане, не обърна гръб на все още неиздадени и писани след 1968 г. теоретични и интерпретационни наблюдения. Напротив, очерта се една от характерните в най-новото чешко литературознание тенденции — повторният прочит на текстове, останали встрани от "основополагащия текст, чиито цитирания разрешават всеки проблем и дискусия" (Л. Долежел). Препрочитането означава връщането към "стари", т.е. веднъж вече издавани текстове, чиито послания остават в сянката на основополагащия текст, и които не са били и не съдържат в себе си стремежа да се идентифицират с каквито и да било постулати в литературознанието. Затова през изминалите години позоваването на "стари" текстове не се счита за еталон на висока научност. В развитието на литературно-теоретичното мислене препрочитаните текстове имат характера на допълнително познание и влизат в конфронтация с предходни становища само дотолкова, доколкото с доказателствената си част правят възможно още едно осмисляне на литературната творба. Примери за препрочитане на "стари" текстове са множеството заглавия, издадени след 1989 г. на автори като Л. Долежел, М. Червенка, М. Янкович, С. Рихтерова, М. Отруба, М. Сухомел, Я. Лопатка и др. В основата им е залегнала аксиомната истина, според която познанието е толкова по-пълно (и постижимо според пражкия структурализъм), колкото повече са възможните погледи към неговия обект. Именно препрочитането е обяснението за появата и в специализирани издания като "Ческа литература" и "Литерарни новини" на статии и студии, писани още през седемдесетте и осемдесетте години. У нас също започна препрочитането на такива "търпими спрямо чуждото становище" текстове още с преиздаването на статии и студии от Никола Георгиев, събрани в няколко сборника. Публикуван бе (макар и по тъжен повод) сборник със статии на Сабина Беляева, а на бял свят вече се появи и сборник с аналитични наблюдения, със "стари" интерпретационни текстове от Радосвет Коларов.

Препрочитането бе един от критериите, по които се ръководи подборът на текстовете на чешки литературоведи. Другият ръководен принцип (тук

става дума за два с ясното съзнание, че не се изчерпват всички възможни) е стремежът към по-пълна представа за традициите, върху които се опира съвременната чешка литературна теория. Ще припомня силното и трайно влияние на междувоенното литературознание и трудовете на Феликс Водичка от следвоенния период. Но веднага ще добавя, че те не са единственият източник на идеи, от който се черпи. Преводите на Ян Паточка и Даниела Ходрова, надявам се, ще подскажат по-различната мисловна и аналитична нагласа, съществуваща паралелно с традицията на Пражката школа.

Представянето на най-новото в чешкото литературознание бе мотивирано от вече петгодишното доминиране на една своеобразна "триезична догма". Днес тя не включва трите канонични езика, а ограничава читателския хоризонт и ни вторачва в английско-, френско- и немскоговорещия и пишещ свят. Мотивацията за осъществяването на преводите не е свързана с комплекса на малкия народ, а със стремежа към по-широк кръгзор, т.е. с това, което се случва и на изток от Елба.